

NACIONALINĖ TEISMŲ ADMINISTRACIJA

Biudžetinė įstaiga, L. Sapiegos g. 15, LT-10312 Vilnius, tel. (8 5) 268 5186, faks. (8 5) 268 5187, el. p. info@teismai.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188724424

Teisėjų tarybai

2020-05-26 Nr. 4R-765-(1.17)

DĖL TELEKONFERENCIJŲ TECHNOLOGIJŲ NAUDOJIMO NAGRINĖJANT CIVILINES IR ADMINISTRACINES BYLAS GALIMYBIŲ

Vykdydama Teisėjų tarybos pirmininko pavedimą, Nacionalinė teismų administracija (toliau – Administracija) atliko analizę dėl telekonferencijų technologijų naudojimo nagrinėjant civilines ir administracines bylas galimybių.

Klausimai kartu su atlikta analize buvo pateikti ir svarstyti Teisėjų tarybos Teismų administravimo, Teisės aktų projektų rengimo ir vertinimo, Informacinių technologijų komitetuose. Svarstymo komitetuose eiga (apibendrintos komitetų narių nuomonės) bei Administracijos siūlymai dėl tolimesnių veiksmų įtraukti į Administracijos parengtą analizę.

Teikiame svarstyti šį klausimą bei susijusią medžiagą Teisėjų tarybai artimiausiame Teisėjų tarybos posėdyje.

PRIDEDAMA:

1. Telekonferencijų technologijų naudojimo nagrinėjant civilines bylas galimybių analizė, 12 lapų.
2. Teisėjų tarybos protokolinio nutarimo projektas.

Direktorė

Natalija Kaminskienė

Vaida Struckienė, tel. (8 5) 251 4344, el. p. vaida.struckiene@teismai.lt

(originalas siunčiamas nebus)

LIETUVOS
TEISMAI

TELEKONFERENCIJŲ TECHNOLOGIJŲ NAUDOJIMO NAGRINĖJANT CIVILINES IR ADMINISTRACINES BYLAS GALIMYBIŲ ANALIZĖ

Analizės tikslas:

1) įvertinti telekonferencijų technologijų naudojimą reglamentuojančius teisės aktus, siekiant sudaryti sąlygas bylą nagrinėjančiam teisėjui (teismui) inicijuoti ir organizuoti žodinius teismo posėdžius naudojant telekonferencijų technologijų įrangą; pateikti siūlymus dėl teisinio reguliavimo keitimo poreikio;

2) išanalizuoti ir numatyti telekonferencijų organizavimo technines galimybes, įgyvendinimo probleminius aspektus ir rizikas.

1. Galiojantis teisinis reguliavimas.

1.1. Įstatymai. Informacinių ir elektroninių ryšių technologijų naudojimo galimybė organizuojant teismo posėdžius ir liudytojo apklausą jo buvimo vietoje yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 175² straipsnyje, kuris numato, kad:

„1. Proceso dalyvių dalyvavimas teismo posėdžiuose ir liudytojo apklausa jo buvimo vietoje gali būti užtikrinami naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas (per vaizdo konferencijas, *telekonferencijas* ir kitaip). Lietuvos Respublikos teisingumo ministro nustatyta tvarka naudojant šias technologijas, turi būti užtikrintas patikimas proceso dalyvių tapatybės nustatymas ir duomenų (įrodymų) objektyvus fiksavimas ir pateikimas.

2. Įrodymams rinkti gali būti naudojamos informacinės ir elektroninių ryšių technologijos (vaizdo konferencijos, telekonferencijos ir kita).“

CPK 175² straipsnyje vartojama sąvoka *teismo posėdžiai* apima tiek parengiamuosius teismo posėdžius (CPK 228 straipsnis), tiek bylos nagrinėjimą iš esmės teismo posėdyje. Tokia išvada darytina, sistemiškai įvertinus (1) įstatymo rengėjų tikslus (2011 m. birželio 21 d. įstatymo Nr. XI-1480 projekto aiškinamajame rašte buvo nurodytas siekis skatinti modernių technologijų naudojimą *teismo procese*, t. y. neapsiribojant vien tik bylos nagrinėjimo teismo posėdyje stadijoje; bei (2) šios procesinės teisės normos vietą CPK struktūroje (įtvirtinta CPK Bendrosiose nuostatose, kurios taikomos visam teismo procesui).

Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – ABTĮ) 13 straipsnio 7 dalyje taip pat nustatyta, kad proceso dalyvių, liudytojo, specialisto, eksperto, vertėjo dalyvavimas teismo posėdžiuose gali būti užtikrinamas naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas (per vaizdo konferencijas, *telekonferencijas* ir kitaip). Teisingumo ministro nustatyta tvarka naudojant šias technologijas, turi būti užtikrintas patikimas proceso dalyvių tapatybės nustatymas ir paaiškinimų, parodymų, klausimų ir prašymų pateikimo objektyvumas.

Pažymėtina, kad minėtose įstatymų normose informacinių ir elektroninių ryšių technologijų naudojimo teismo procese klausimai priklauso nuo bylą nagrinėjančio teisėjo, kuris sprendžia dėl teismo posėdžio ar apklausos informacinių ir elektroninių ryšių technologijų pagalba organizavimo, diskrecijos.

Taigi, darytina išvada, kad ***įstatymų lygmenyje dabartinis teisinis reguliavimas leidžia bylą nagrinėjančiam teisėjui (teismui) inicijuoti ir organizuoti žodinius teismo posėdžius naudojant telekonferencijų technologinius įrankius***, todėl poreikio inicijuoti CPK, ABTĮ pakeitimus šiuo aspektu nėra.

1.2. Poįstatyminiai teisės aktai. Įgyvendinant minėtas proceso įstatymų nuostatas, teisingumo ministro 2012 m. gruodžio 7 d. įsakymu Nr. 1R-309 patvirtintas Vaizdo konferencijų ir telekonferencijų technologijų naudojimo nagrinėjant civilines ir administracines bylas tvarkos aprašas (toliau – TM Aprašas). TM Apraše (2016-06-30 d. redakcija, įsigaliojusi 2016-07-01 d.) reglamentuojamas prašymo dalyvauti teismo posėdyje naudojant vaizdo konferencijų įrangą pateikimas, proceso dalyvių, dalyvaujančių teismo posėdyje naudojant vaizdo konferencijų įrangą, tapatybės nustatymo procedūra, įtvirtintos nuostatos dėl šalies, trečiojo asmens, jų atstovų pagal įstatymą, liudytojo, eksperto, vertėjo, dalyvaujančio teismo posėdyje naudojant vaizdo konferencijų įrangą, priesaikos (administracinėse bylose – pasižadėjimo), jos pasirašymo ir priesaikos (pasižadėjimo) tekstų perdavimo bylą nagrinėjančiam teismui.

Kaip minėta, aukščiau nurodytos proceso įstatymų normos yra dispozityvios ir neriboja teismo diskrecijos spręsti dėl proceso dalyvių dalyvavimo teismo posėdyje naudojant vaizdo ir telekonferencijų technologijas. Tačiau poįstatyminis teisinis reguliavimas, numatytas TM Aprašo II skyriuje „Teismo proceso naudojant vaizdo konferencijų įrangą organizavimas“, *expressis verbis* apibrėžia tik atvejus, kai vaizdo konferencijų ar telekonferencijų įrangos naudojimas inicijuojamas *proceso dalyvio prašymu* (TM Aprašo 3-4 punktai). Taigi, dabartinėse TM Aprašo nuostatose nėra tiesiogiai nustatyta **bylą nagrinėjančio teismo diskrecija nesant proceso šalies prašymo, savo iniciatyva organizuoti teismo posėdį, kuriame proceso dalyviai būtų kviečiami dalyvauti naudojant tiek vaizdo konferencijų, tiek telekonferencijų įrangą.**

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad TM Aprašo 1 punkte įsivestas sąvokos *vaizdo konferencijos įranga* trumpinys apima tiek vaizdo konferencijų, tiek garso (tele) konferencijų įrangą; **jokių specialių nuostatų, skirtų reglamentuoti posėdžių organizavimą tik telekonferencijų būdu nenumatyta.** Todėl pagal TM Apraše nustatytas taisykles teismo posėdžiai gali būti organizuojami nuotoliniu būdu naudojant abu įrankius, visiškai neatsižvelgiant į technologijų specifiką.

Pvz., TM Aprašo 7 punkte reglamentuota proceso dalyvių tapatybės nustatymo tvarka. Šiame punkte numatyta, kad CPK 239 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka, kai byla nagrinėjama civilinio proceso tvarka, ir ABTĮ 81 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka, kai nagrinėjama administracinė byla, nustatant į teismo posėdį atvykusių asmenų tapatybę, proceso dalyvis, dalyvaujantis teismo posėdyje naudojant vaizdo konferencijų įrangą (pastaba – TM Aprašo 1 punkte sąvoka vaizdo konferencijų įranga apima vaizdo konferencijų ir telekonferencijų technologijas), prisistato ir *parodo* asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą taip, kad teismas galėtų jį palyginti su teismui pateikta teisės aktų nustatyta tvarka patvirtinta asmens tapatybę patvirtinančio dokumento kopija. Ši nuostata įgyvendina CPK 239 straipsnio 2 dalyje numatytą teisinį reguliavimą, numatantį teismo pareigą nustatyti atvykusiųjų asmens tapatybę. Tačiau akivaizdu, kad tokia TM Aprašo 7 punkte numatyta asmens tapatybės nustatymo procedūra yra tinkama tik vaizdo konferencijų metu, kai naudojama vaizdo perdavimo įranga, tačiau praktiškai nėra įgyvendinama naudojant tik garso, t. y. telekonferencijų įrangą.

Vaizdo konferencijų organizavimo bei vaizdo konferencijų įrangos naudojimo nagrinėjant bylas sąlygas ir tvarką taip pat nustato Teisėjų tarybos 2014 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 13P-156-(7.1.2) patvirtintas Vaizdo konferencijų įrangos naudojimo teismo proceso metu tvarkos aprašas (toliau – TT Aprašas). TT Aprašas buvo parengtas siekiant užtikrinti vaizdo konferencijų įrangos panaudojimą teismuose, kurie (kartu su Kalėjų departamentui pavaldžiomis įkalnimo įstaigomis, kurios vykdo kardomąjį kalinimą (suėmimą) ir laisvės atėmimo bausmę ir dalimi prokuratūros įstaigų) šia įranga buvo aprūpinti Nacionalinei teismų administracijai įgyvendinus Lietuvos ir Šveicarijos bendradarbiavimo programos lėšomis finansuojamą projektą „Vaizdo perdavimo, įrašymo ir saugojimo sistemos sukūrimas ir įdiegimas teismuose“. Taigi, TT Aprašas iš esmės nustato *tik vaizdo* konferencijų įrangos naudojimą, ir tik tuomet, kai byla nagrinėjantis teismas apklausą vykdo bendradarbiaudamas su kita vaizdo konferencijų įranga (stacionarią ar kilnojamąją) turinčia (prašomąją) institucija. Taigi, **TT Aprašo reguliavimo dalykas šiuo metu yra itin siauras ir nespėndžia teismo posėdžių organizavimo telekomunikacijų technologijų pagalba klausimų.**

Pažymėtina, kad CPK 168 straipsnyje numatytas reikalavimas kiekvieną žodinį bylos nagrinėjimą fiksuoti teismo posėdžio garso įrašu, išskyrus šiame kodekse numatytus atvejus. Teismo posėdžio garso įrašas laikomas teismo posėdžio protokolu ir yra sudedamoji bylos dalis. Reikalavimus garso įrašams, daromiems teismo posėdžio eigai fiksuoti, nustato teisingumo ministras. Teisingumo ministro 2012 m. gruodžio 11 d. įsakymu Nr. 1R-314 patvirtintas Teismo posėdžių garso įrašų, daromų teismo posėdžio eigai fiksuoti, reikalavimų aprašas. Tačiau **dabartinio daugumos teismų telefono ryšio paslaugų tiekėjo daromų garso įrašų techniniai parametrai neatitinka visų šiame apraše nustatytų reikalavimų, pvz., suformatuotų saugojimui garso įrašų kokybės parametrai mažesni nei nustatyta aprašo 4 punkte, nėra įrašo lygio indikatorius, nėra galimybės atkurti garso įrašą tuo metu, kai vyksta įrašymas, su minimaliu vėlinimu iki 10 sekundžių (aprašo 7 punktas).** Atsižvelgiant

į tai, turėtų būti sprendžiama dėl šio aprašo pakeitimo, numatant išimtis ar specialius reikalavimus telekonferencijų įrašams.

Taip pat, vadovaujantis teisėkūros sistemiškumo principu, garso įrašymo klausimus būtų tikslinga reglamentuoti *mutatis mutandis* ir TM Apraše bei Teisėjų tarybos 2014 m. vasario 14 d. nutarimu Nr. 13P-22-(7.1.2) patvirtintame Teismo posėdžių garso įrašų darymo tvarkos apraše (aktuali redakcija nuo 2018-01-01).

Apibendrinant darytina išvada, kad ***poįstatyminis reguliavimas nėra išsamus ir pakankamas sklandžiam ir efektyviam įstatyme numatytam informacinių ir elektroninių ryšių technologijų naudojimui teismo procese***, todėl tikslinga spręsti arba dėl TM Aprašo pakeitimo (papildymo) aktualiomis nuostatomis ir/arba dėl TM Aprašą įgyvendinančių Teisėjų tarybos gairių priėmimo, kuriose būtų pateiktos rekomendacijos teismams dėl konkrečių TM Aprašo nuostatų įgyvendinimo. Tačiau manytina, kad pastaruoju variantu galima spręsti tik išimtinai su teismo vidaus darbo organizavimu susijusius klausimus, t. y. nesukuriant privalomų nurodymų proceso dalyviams, kurie nenumatyti proceso įstatymuose ar TM Apraše (pvz., dėl asmens tapatybės nustatymo, duomenų (dokumentų) į bylą pateikimo tvarkos ir pan.).

1.3. Teisėjų taryboje spęstų klausimų apžvalga. 2015 m. Teisėjų taryba buvo sudariusi tarpinstitucinę darbo grupę, kuri analizavo teismo posėdžių organizavimo telekomunikacijos priemonėmis civiliniame procese galimybes. 2015 m. rugsėjo 24 d. apibendrinime dėl posėdžių organizavimo telekomunikacijos priemonėmis galimybių darbo grupė nurodė, jog, įvertinus galiojantį teisinį reglamentavimą* ir teismuose esančias priemones, telekomunikacijos priemonių naudojimas organizuojant teismo posėdžius galimas tik viena forma – vaizdo konferencijų būdu. Darbo grupės vertinimu, TM Apraše yra nustatyti tik bendrieji vaizdo konferencijų įrangos naudojimo nagrinėjant civilines ir administracines bylas principai, tačiau visiškai nesprendžiami telekonferencijų ir kitų technologijų naudojimo teismo procese klausimai. Būtina išspręsti duomenų (dokumentų) pateikimo, garso įrašų užtikrinimo, proceso dalyvių tapatybės nustatymo, priesaikos davimo ir pan. klausimus.

Darbo grupės siūlymai dėl telekonferencijų įrangos naudojimo galimybių. Darbo grupės nuomone, telekonferencija yra tinkamiausia priemonė organizuoti parengiamuosius teismo posėdžius. Efektyviausias parengiamųjų teismo posėdžių pasitelkiant telekomunikacijos priemones organizavimas būtų tais atvejais, kai šalims atstovauja advokatai, ir jeigu šalys su tuo sutinka. Šaliai norint dalyvauti telekonferencijoje, ši turėtų vykti pas savo advokatą ir telekonferencija vyktų tarp teisėjo ir advokato. Visgi darbo grupė pripažino, kad galimi atvejai, kuomet telekonferencija galėtų vykti ir be advokatų, taip pat advokatui ir jo atstovaujamam asmeniui esant skirtingose vietose, telekonferencijos būdu posėdyje galėtų dalyvauti ir viena šalis, o kita šalis, jei pageidautų, galėtų atvykti į teismą, tačiau būtina aiškiai reglamentuoti telekonferencijoje dalyvaujančių asmenų tapatybės nustatymo procedūras.

Darbo grupės vertinimu, prašymą organizuoti parengiamąjį posėdį telekonferencijos būdu galėtų pateikti byloje dalyvaujantis asmuo, kuris yra EPP vartotojas arba kuriam atstovauja advokatas. Teismas, matydamas, kad parengiamasis teismo posėdis gali būti organizuojamas telekonferencijos priemonėmis, prieš priimdamas nutartį byloje dalyvaujančių asmenų sutikimą dėl parengiamojo posėdžio organizavimo telekonferencijos būdu galėtų sužinoti iš anksto per EPP, išsiųsdamas pranešimą byloje dalyvaujantiems asmenims EPP vartotojams ar juos atstovaujantiems advokatams. Byloje dalyvaujančiam asmeniui ir jį atstovaujančiam advokatui sutikus, parengiamasis posėdis galėtų būti organizuojamas pasinaudojant šia galimybe. Kitų posėdžių organizavimo telekomunikacijos priemonėmis klausimas galėtų būti išspręstas ir parengiamojo posėdžio metu.

Darbo grupė svarstė dviejų telekonferencijų organizavimo priemonių galimybes. Pirmoji – telekonferencija, vykdoma naudojantis telefonu. Su telekonferencijos dalyviais turi būti iš anksto susitarta dėl pokalbio laiko ir slaptažodžio, kurį reikės įvesti paskambinus konferencijos numeriu. Slaptažodį, kurį reikės įvesti paskambinus konferencijos numeriu, teisėjas galėtų

* Darbo grupė vertino teisinį reguliavimą, nustatytą 2012-12-07 redakcijos TM Apraše. TM Aprašo 2016-06-30 redakcija jokių esminių pakeitimų nenumatė, todėl šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas yra analogiškas darbo grupės analizuotam teisiniui reguliavimui.

išsiųsti per EPP kaip pranešimą, ir tai galėtų būti viena iš priemonių spręsti proceso dalyvių tapatybės nustatymo klausimus. Skambinantieji jungiami į bendrą tarpusavio konferenciją, atsiliepus atsakikliui įvedamas sutartas slaptažodis ir dalyvaujama telekonferencijoje. Norint baigti pokalbį „padedamas ragelis“. Tokios formos telekonferencijų vykdymui turi būti užsakoma telekonferencijos ryšio paslauga, kuri priklausomai nuo telekonferencijos ryšio paslaugos tiekėjo, gali būti mokama, taip pat reikalingas telekonferencijų funkciją turintis mobilusis ar stacionarus telefonas.

Darbo grupės vertinimu, galiojančiuose teisės aktuose nėra reglamentuotas posėdžio, organizuojamo telekonferencijos būdu, garso įrašymo klausimas. Siekiant užtikrinti telekonferencijos garso įrašo fiksavimą, priklausomai nuo telekonferencijos ryšio paslaugų tiekėjo, garso įrašas galėtų būti daromas užsakius telekonferencijos įrašymo paslaugą, naudojantis mobiliojo telefono telekonferencijos funkcija arba diktofonu (ne visi ryšio operatoriai teikia telekonferencijos įrašymo paslaugą).

Darbo grupės nuomone, jeigu telekonferencijos ryšio (bei telekonferencijos įrašymo) paslauga yra mokama (telekonferencijos ryšio kainą gali sudaryti abonentinis, numerio, sujungimo ir dalyvio mokesčiai), teismai patirs papildomų išlaidų, todėl turi būti sprendžiamas lėšų šiai paslaugai apmokėti skyrimo teismams klausimas. Darbo grupė pažymėjo, kad galimų telekonferencijos paslaugų (įskaitant ir telekonferencijos garso įrašymo) kaštų dydis galėtų būti įvertintas priėmus sprendimą dėl bandomojo posėdžių organizavimo telekonferencijų būdu projekto vykdymo ir jo apimtys. Jei būtų nuspręsta vykdyti bandomąjį projektą, jis galėtų vykti tuose teismuose, kurie sutiktų padengti tokias išlaidas, arba bandomasis projektas galėtų vykti skyrus teismams papildomą finansavimą.

Darbo grupė svarstė, jog telekonferencijos ryšio (bei telekonferencijos įrašymo) paslaugos išlaidos galėtų būti priskirtos prie CPK 88 straipsnio 1 dalies 9 punkte numatytų kitų būtinų ir pagrįstų išlaidų, susijusių su bylų nagrinėjimu, tačiau tai reikštų didelę administracinę naštą teismams, kuriems reikėtų iš ryšio operatorių pateiktų pokalbių išklotinių, jas užsakius, paruošti pažymas, išklotinių išrašus ir paskirstyti išlaidas, skirtas telekonferencijos pokalbiui apmokėti.

Darbo grupės nuomone, telekonferencijos organizavimas, naudojantis telekonferencijos ryšio paslauga, gali būti laikinas sprendimas, tačiau būtų tikslinga svarstyti EPP funkcionalumų praplėtimo galimybes ir spręsti tam reikalingo finansavimo klausimą. Darbo grupė pažymėjo, kad telekonferencijos vykdymas per EPP išspręstų telekonferencijoje dalyvaujančio asmens identifikavimo klausimą: advokatai ir kiti EPP vartotojai būtų identifikuojami per jų prisijungimą prie EPP. Taip pat ateityje EPP plėtra galėtų būti išspręstas telekonferencijos garso įrašų darymo klausimas.

Darbo grupė svarstė, kad EPP taip pat galėtų būti naudojama telekonferencijos dalyviams pateikiant dokumentus teismui telekonferencijos metu. Tam, kad posėdis vyktų sklandžiai, jei šalis per parengiamąjį teismo posėdį pageidautų pateikti teismui dokumentus, turėtų būti sudaryta galimybė teisėjui matyti per EPP teikiamus teismo dokumentus esamuoju laiku bei, juos atidarius, spręsti priėmimo klausimą. Tam, kad teisėjas matytų per EPP pateiktus ir dar teismo neužregistruotus dokumentus, lokalus administratorius turėtų įgalinti LITEKO funkcionalumą teisėjams matyti gautų dokumentų aplinką. Telekonferencijos metu teisėjas, gavęs šalies prašymą prijungti prie bylos tam tikrus dokumentus, prisijungęs prie LITEKO, pagal dokumento siuntėją (teikėją) surastų atsiųstą dokumentą ir galėtų spręsti jo priėmimo klausimą dar prieš to dokumento registravimą teisme, priimdamas protokolinę nutartį. Darbo grupė, įvertinusi tai, kad gauti iš išorės teismo dokumentai turi būti registruojami teisės aktuose nustatyta tvarka, o telekonferencijos metu gautų dokumentų per EPP priėmimas turi būti sprendžiamas iš karto posėdžio metu, t. y. nelaukiant, kuomet tas dokumentas bus užregistruotas teismo raštinės, siūlė numatyti Su teismo proceso bylomis susijusių elektroninių duomenų teismuose tvarkymo, įtraukimo į apskaitą ir saugojimo naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas

tvarkos apraše¹, kad dokumentai, pateikti teismui posėdį vedant telekonferencijos būdu (vaizdo konferencijos būdu ar naudojant kitas telekomunikacijos priemones), registruojami teisme po posėdžio.

Darbo grupės nuomone, nusprendus, kad praktinės galimybės organizuoti teismo posėdžius, naudojant telekonferencijas, yra pakankamos, būtų tikslinga keisti TM Aprašą, įtvirtinant nuostatas dėl posėdžių organizavimo telekonferencijos įrangos pagalba.

Atsižvelgdama į darbo grupės siūlymus Teisėjų taryba 2015 m. gruodžio 30 d. posėdyje nutarė (1) pasiūlyti apygardų teismų pirmininkams organizuoti parodomuosius (imitacinius) teismo posėdžius vaizdo konferencijų būdu, pakviečiant juose dalyvauti apygardos teismo veiklos teritorijoje esančių teismų teisėjus ir advokatus ir (ar) jų padėjėjus; (2) **pritarti telekonferencijų naudojimo teismo posėdžiuose skatinimui** ir pavesti Nacionalinei teismų administracijai parengti centralizuoto aprūpinimo telekonferencijoms organizuoti reikiama infrastruktūra poreikius bei pateikti juos Lietuvos Respublikos finansų ministerijai finansavimui 2017 m. valstybės biudžete; (3) pavesti Nacionalinei teismų administracijai kreiptis į Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją parengti teisės aktų, reglamentuojančių duomenų (dokumentų) pateikimą teismui, garso įrašų darymą, proceso dalyvių tapatybės nustatymą, priesaikos davimą ir kt., naudojantis papildomomis telekomunikacijos priemonėmis, projektus.

2. Siūlymai dėl teisinio reguliavimo keitimo. Atsižvelgiant į tai, kad Teisėjų tarybos nutarimai dėl minėtos darbo grupės siūlymų nebuvo įgyvendinti, o nuotolinio teismo posėdžio organizavimo klausimai dėl šalyje susiklosčiusios ekstremalios situacijos šiuo metu reikalauja kompleksinio ir operatyvaus jų sprendimo, siūlytinos šios teisinio reguliavimo priemonės:

2.1. Inicijuoti TM Aprašo pakeitimą, numatant būtiniausius, esminius teisinio reguliavimo pakeitimus, kurie susiję su proceso dalyvio teisėmis ir pareigomis teismo procesą organizuojant vaizdo ir/ar telekonferencijos būdu (numatant teismo teisę inicijuoti ir organizuoti teismo posėdį, kuriame proceso dalyviai būtų kviečiami dalyvauti naudojant vaizdo ir telekonferencijų įrangą, net nesant proceso dalyvio prašymo (sutikimo); numatant asmens tapatybės nustatymo, priesaikos (pasižadėjimo) davimo ir pasirašymo ir perdavimo į bylą, proceso dalyvių teikiamų dokumentų perdavimo į bylą procedūras). Žinoma, pakeitimai turėtų apimti ne tik telekonferencijų įrangos naudojimą teismo posėdžiuose, bet ir organizuojant bei vedant teismo posėdžius nuotoliniu būdu, naudojant vaizdo konferencijų įrangą.

TM Aprašo pakeitimai (kurie gali būti realiai įgyvendinami trumpuoju laikotarpiu, atsižvelgiant į esamą teisinį reguliavimą, LITEKO/EPP funkcionalumus) galėtų būti rengiami atsižvelgiant į minėtus darbo grupės siūlymus.

2.2. Inicijuoti Teismo posėdžių garso įrašų, daromų teismo posėdžio eigai fiksuoti, reikalavimų aprašo pakeitimus, patikslinant reikalavimus garso įrašams, daromiems vaizdo ir garso konferencijų įranga.

2.3. Pakeisti Teisėjų tarybos 2013 m. birželio 20 d. nutarimu Nr. 13P-74-(7.1.2) patvirtintą Su teismo proceso bylomis susijusių elektroninių duomenų teismuose tvarkymo, įtraukimo į apskaitą ir saugojimo naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas tvarkos aprašą, numatant, kad dokumentai, pateikti teismui posėdį vedant telekonferencijos būdu (vaizdo konferencijos būdu ar naudojant kitas telekomunikacijos priemones), registruojami teisme po posėdžio.

2.4. Spręsti klausimą dėl TT Aprašo pakeitimo, jame numatant aiškias taisykles dėl vaizdo konferencijų ir telekonferencijų įrangos parinkimo ir naudojimo, garso įrašų darymo užtikrinimo pagal teisingumo ministro nustatytus reikalavimus ir kitus aktualius (tik) teismui posėdžio organizavimo klausimus.

3. Telekonferencijų organizavimas.

3.1. Teismo techninė įranga. Dabartinis daugumos teismų fiksuoto telefono ryšio tiekėjas (ne visi teismai naudoja šio paties ryšio tiekėjo paslaugomis) sudaro galimybes organizuoti konferencinius pokalbius telefonu. Norint dalyvauti konferenciniame pokalbyje nėra

¹ patvirtintas Teisėjų tarybos 2013 m. birželio 20 d. nutarimu Nr. 13P-74-(7.1.2) „Dėl su teismo proceso bylomis susijusių elektroninių duomenų teismuose tvarkymo, įtraukimo į apskaitą ir saugojimo naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas tvarkos aprašo patvirtinimo“

reikalinga jokia specifinė įranga – užtenka įprastinio fiksuoto arba mobilaus ryšio telefono aparato. Specialūs konferenciniams pokalbiams skirti telefono aparatai, būtų reikalingi tuo atveju, jeigu vienu telefono aparatu norėtų naudotis keli toje pačioje patalpose esantys konferencijos dalyviai.

3.2. Proceso dalyvių identifikavimas. Telefoninėms konferencijoms dabartinis ryšio tiekėjas gali kiekvienam teismui išskirti po unikalų telefono numerį, dedikuotą tik konferenciniams pokalbiams. Telefoninės konferencijos pokalbis inicijuojamas paskambinus pokalbiui skirtu telefono numeriu ir, klausant autoatsakiklio nurodymų, suvedus pokalbio kodą (slaptažodį). Kiti dalyviai į pokalbį gali jungtis ta pačia tvarka – paskambinti konferencijai skirtu numeriu ir suvesti tą patį pokalbio kodą. Konferencinis pokalbis baigiamas lygiai taip pat, kaip ir įprastinis skambutis – „padedant ragelį“. Telefoninės konferencijos metu jos dalyviai ir iniciatoriai neturi jokių specifinių pokalbio valdymo galimybių, išskyrus tas, kurias turi naudojamas telefono aparatas (įjungti garsiakalbį, užtildyti mikrofoną ir pan.). Konferencinio pokalbio dalyvių nėra galimybių identifikuoti niekaip kitaip, tik pagal balsą – konferencijos dalyviai nemato vienas kito telefono numerio ir kitos informacijos apie jį. Pasisakantis konferencijos dalyvis gali būti identifikuojamas tik jam prisistatant.

Atsižvelgiant į tai, **diskutuotina, (1) ar pokalbio kodo (slaptažodžio) suvedimas prisijungiant prie telekonferencijos laikytinas pakankamai patikimu procese dalyvaujančio asmens tapatybės nustatymu; (2) ar asmens prisistatymas prieš pasisakymą teismo posėdžio eigoje laikytinas pakankamu asmens tapatybės identifikavimu.** Šių klausimų kontekste pastebėtina, kad remiantis užsienio šalių praktika (pvz., Singapūro Respublika, šaltinis – <https://www.familyjusticecourts.gov.sg/docs/default-source/resources/reports-and-publications/brochures/guidelines-for-pd-161.pdf>), bylos dalyviui teismo suteiktas prisijungimo prie telekonferencijos kodas bei prisistatymas prieš kiekvieną pasisakymą posėdžio eigoje laikomas pakankamu asmens tapatybės nustatymu (identifikavimu).

3.3. Dokumentų pateikimas į bylą telekonferencijos metu. Tuo atveju, jei byla vedama per advokatą arba proceso dalyvis yra EPP vartotojas, dokumentų pateikimas galėtų vykti, kaip minėta darbo grupės siūlymuose, per EPP realiuoju laiku.

Tačiau jei būtų numatoma telekonferenciją organizuoti ir tose bylose, kuriose proceso dalyvis (-iai) nėra EPP vartotojas, **tikslinga išspręsti dokumentų pateikimo į bylą telekonferencijos metu klausimą.** Administracijos nuomone, atsižvelgiant į tai, kad naudojimasis EPP yra proceso dalyvio teisė, o ne pareiga (išskyrus proceso įstatymuose numatytas dalyvių kategorijas), teismui nusprendus bylą organizuoti telekonferencijos įranga, nėra galimybės numatyti imperatyvaus reikalavimo proceso dalyviui įsiregistruoti iki paskirto teismo posėdžio EPP vartotoju. Tokiu atveju svarstytina dėl galimybių priimti proceso dalyvio teikiamus dokumentus ir kitomis elektroninių ryšių priemonėmis, pvz., per E-pristatymo sistemą (jei asmuo turi pristatymo dėžutę) arba elektroniniu paštu. Tačiau pastaruoju atveju taip pat reikalinga nuspręsti dėl dokumentų pateikimo patikimumo, t. y., ar galėtų būti priimami elektroniniu parašu nepasirašyti dokumentai, atsižvelgiant į tai, kad dėl jų priėmimo teismas turėtų spręsti jau telekonferencinio posėdžio metu. **Neišsprendus šių probleminių aspektų, manytina, kad teismo galimybės organizuoti posėdžius telekonferencijų įranga turėtų būti numatytos tik tais atvejais, kai visi proceso dalyviai yra EPP vartotojai arba teismo siūlymu iki nustatyto termino visi proceso dalyviai įsiregistruotų EPP vartotojais.**

Taip pat svarstytina ir kita galimybė – **TM Apraše nustatyti proceso dalyvio pareigą visus dokumentus, reikalingus teismo posėdžiui, pateikti teismui iš anksto.** Pvz., remiantis užsienio šalių praktika, terminas pateikti dokumentus galėtų būti 3 darbo dienos iki teismo posėdžio (Singapūro Respublika, šaltinis) arba ilgesnis - ne vėliau kaip iki konkrečios valandos paskutinę darbo dieną prieš teismo posėdį (Didžioji Britanija, šaltinis – <https://www.justice.gov.uk/newsite/courts/telephone-hearings>). Šis dokumentų pateikimo būdas, manytina, užtikrintų sklandesnę posėdžio eigą bei leistų išvengti dabar galiojančios teisme gaunamų dokumentų registravimo tvarkos pakeitimų.

3.4. Telekonferencinių pokalbių įrašymas, perkėlimas ir saugojimas LITEKO. Teismo posėdžių garso įrašų, daromų teismo posėdžio eigai fiksuoti, reikalavimų aprašo 10 punkte

nustatyta, kad teismo posėdžio garso įrašai turi būti daromi tokiu formatu, kad juos būtų galima perkelti bei išsaugoti LITEKO ir juos būtų galima išklausti susipažįstant su išnagrinėtos bylos medžiaga.

Visi įrašyti telefoninės konferencijos pokalbiai gali būti išsaugomi ryšio tiekėjo serveriuose. Administracijos ar teismų serveriuose nėra galimybės iš karto įrašinėti ir saugoti garso įrašų, nes tam būtų reikalingas atskiras technologinis sprendimas ir didelės investicijos. Tiekėjas savo serveriuose gali įrašus saugoti iki 30 dienų arba po konferencinio pokalbio pabaigos persiųsti nurodytam teismo atsakingam asmeniui, o iš savo serverio ištrinti. Todėl **teismuose turės būti paskirtas darbuotojas, kuris turės būti atsakingas už garso įrašų kokybės patikrinimą (ar nebuvo sugadintas persiuntimo metu) ir jų įkėlimą į LITEKO prie atitinkamos bylos medžiagos bei patvirtinimą, kad įrašo kopija gali būti ištrinta iš tiekėjo serverio. Jeigu teisme įrašai nebūtų kaupiami ir jie būtų operatyviai įkeliami į LITEKO sistemą, tikėtina, kad teismui papildomos įrangos įrašų saugojimui nereikėtų įsigyti.**

Pažymėtina, kad taip pat turėtų būti išspręstas perkeliamų garso įrašų formatų suderinamumo klausimas. Dabartinis ryšio tiekėjas išsaugo padarytus garso įrašus tik WAV formatu, tuo tarpu į LITEKO galima įkelti garso įrašą tik MP3 formatu. Todėl, prieš keliant garso įrašą į LITEKO, įrašo WAV formatą rankiniu būdu reikėtų konvertuoti į MP3. Konvertavimą galėtų atlikti arba dabartinis ryšio tiekėjas už papildomą mokestį, arba paskirtas teismo darbuotojas. Administracija siūlytų konvertavimą pavesti atlikti teismo darbuotojams, nes teismas, disponuodamas originaliu garso įrašu, galėtų užtikrinti konvertuojamo įrašo kokybę ir apsaugą nuo sugadinimo, praradimo konvertavimo metu, be to, tai nepadidintų teismo išlaidų už telefono ryšio paslaugas. Pati konvertavimo funkcija nereikalauja specialių informacinių technologijų žinių, turint kompiuteryje įdiegtą specialią programinę įrangą tą galėtų atlikti ir atitinkamas teismo darbuotojas, pvz., teismo posėdžių sekretorius.

Pasibaigus dabartinės ryšio paslaugų sutarties galiojimui, Administracija, organizuodama centralizuotus ryšio paslaugų pirkimus, į pirkimo sąlygas galėtų įtraukti privalomus reikalavimus tiekėjui dėl telefoninių konferencijų organizavimo, įrašų darymo, saugojimo ir pateikimo atitinkamam teismui, taip pat ir reikalavimą garso failus pateikti teismams MP3 formatu. Tiems teismams, kurie nenorės prisijungti prie Administracijos suorganizuoto centralizuoto pirkimo, galėtų būti suteikta pagalba suformuoti specifinius reikalavimus reikalingiems funkcionalumams.

3.5. Garso įrašų apsaugos nuo neteisėto disponavimo užtikrinimas. Teismo posėdžių garso įrašų, daromų teismo posėdžio eigai fiksuoti, reikalavimų aprašo 9 punkte nustatyta, kad turi būti užtikrinta, jog teismo posėdžio garso įrašas bus apsaugotas nuo neteisėto naudojimo, kopijavimo, redagavimo, sunaikinimo.

Kadangi įrašai būtų daromi tiekėjo serveryje, tiekėjo personalas turėtų technines galimybes perklausti šių įrašų turinį, todėl būtų reikalinga teisinėmis priemonėmis (sutartimis su paslaugų tiekėju, konfidencialumo su tiekėjo darbuotojais pasižadėjimais ir pan.) išspręsti konfidencialumo užtikrinimo klausimus, kad be teismo sutikimo įrašais nebūtų disponuojama. Taip pat garso įrašų apsaugos ir tvarkymo kontrolė galėtų būti atliekama Administravimo teismuose nuostatų nustatyta tvarka atliekant periodinius LITEKO bylų patikrinimus. Tačiau pastebėtina, kad tokie patikrinimai būtų atliekami tik teismo viduje, todėl neapimtų ryšio tiekėjo darbuotojų veiksmų patikrinimų.

Atsižvelgiant į tai, diskutuotina, ar šios teisinės priemonės yra pakankamos užtikrinant įrašų konfidencialumą, ar visgi reikalinga bendradarbiaujant su ryšio tiekėju ieškoti kitų papildomų teisinių, organizacinių ar techninių priemonių, maksimaliai eliminuojančių neteisėto disponavimo galimybes.

3.6. Papildoma informacija. Telefoninės konferencijos garso įrašų kokybė daugiausia priklausytų nuo jų dalyvių naudojamų telefonų aparatų kokybės, ryšio tinklų (interneto) momentinio apkrovimo ir tarpinės komutavimo įrangos kokybės ir pan. Todėl užtikrinti nuolatinę gerą įrašų kokybę beveik neįmanoma be didelių investicijų ryšio ir teismų interneto komutacinei įrangai. Tačiau ryšio kokybė būtų ne prastesnė nei šiuo metu vykdomų telefoninių pokalbių kokybė.

Telefoninių konferencijų organizavimas neturėtų stipriai padidinti teismų išlaidų. Pagal esamos sutarties su ryšio tiekėju kainodarą, paslaugos naudojimas kainuotų apie 4

eurus per mėnesį (atsiras telefono numeris ir visų jo pokalbių įrašų darymas ir saugojimas 30 dienų). Taip pat paslaugos kaina gali didėti ir dėl garso įrašų formato konvertavimo, pritaikant jį LITEKO, jei teismas nuspręstų pirkti šią paslaugą iš dabartinio ryšio paslaugos tiekėjo. Kadangi sudarant sutartį nebuvo numatytas tokios paslaugos poreikis, dabartinėje sutartyje neužtektų užsakyti garso įrašų darymo ir saugojimo paslaugų kiekio, todėl tam reikėtų papildomo susitarimo su ryšio tiekėju, arba atskiros paslaugos pirkimo, todėl telefoninių konferencijų kaina gali padidėti priklausomai nuo suformuotų reikalavimų paslaugai.

Svarstymas Teisėjų tarybos komitetuose.

Aukščiau išdėstyta informacija bei diskusiniai klausimai buvo pateikti svarstyti Teisėjų tarybos komitetams (Teismų administravimo, Teisės aktų projektų rengimo ir vertinimo bei Informacinių technologijų), prašant pasisakyti dėl šių aspektų:

1. Ar pritartumėte TM Aprašo ir kitų susijusių poįstatyminių teisės aktų pakeitimų inicijavimui, numatant teismo teisę inicijuoti ir organizuoti teismo posėdį, kuriame proceso dalyviai būtų kviečiami dalyvauti naudojant vaizdo ar telekonferencijų įrangą, **net ir nesant bylos dalyvio prašymo (sutikimo)**; numatant asmens tapatybės nustatymo, priesaikos (pasižadėjimo) davimo ir pasirašymo ir perdavimo į bylą, proceso dalyvių teikiamų dokumentų perdavimo į bylą procedūras, atsižvelgiant į telekonferencijų įrangos specifiką.

2. Jei pritartumėte 1 punkto siūlymams - **kokia apimtimi tikslinga būtų keisti teisinį reguliavimą:**

(a) numatant vaizdo ar telekonferencijų posėdžių galimybę tik kai visi byloje dalyvaujantys asmens yra EPP vartotojai arba atstovaujami advokatų; ar

(b) paliekant teismui diskrecijos teisę spręsti dėl tokių posėdžių organizavimo, nepriklausomai nuo to, ar visi bylos dalyviai yra EPP vartotojai ar atstovaujami advokatų (advokatų padėjėjų).

3. Ar pritartumėte teisingumo ministro 2012 m. gruodžio 11 d. įsakymu Nr. 1R-314 patvirtinto Teismo posėdžių garso įrašų, daromų teismo posėdžio eigai fiksuoti, reikalavimų aprašo pakeitimų inicijavimui, patikslinant reikalavimus garso įrašams, daromiems vaizdo ir garso konferencijų įrangai.

4. Jei būtų numatoma įtvirtinti galimybę organizuoti vaizdo ir telekonferencijų posėdžius ir tais atvejais, kai ne visi bylos dalyviai yra EPP vartotojai arba atstovaujami advokatų (advokatų padėjėjų), ar pritartumėte TM Aprašo pakeitimų inicijavimui, numatant, jog dokumentai į bylą turėtų būti pateikti teismui iš anksto, pvz., ne vėliau kaip prieš 3 darbo dienas iki teismo posėdžio.

5. Ar pritartumėte, kad bylos dalyviui suteikto telekonferencinio pokalbio kodo (slaptažodžio) suvedimas prisijungiant prie telekonferencijos laikytinas pakankamai patikimu procese dalyvaujančio asmens tapatybės nustatymu.

6. Ar pritartumėte, kad asmens prisistatymas balsu prieš pasisakant teismo posėdžio eigoje laikytinas pakankamu asmens tapatybės identifikavimu.

7. Ar pritartumėte, kad siekiant užtikrinti garso įrašų, laikinai saugomų telefono ryšio paslaugų tiekėjo serveriuose, konfidencialumą, konfidencialumo sutarčių sudarymas su tiekėju laikytina pakankama teisine priemone, užtikrinančia įrašų apsaugą nuo neteisėto disponavimo.

8. Ar pritartumėte TT Aprašo pakeitimams, jame numatant detalesnes taisykles dėl vaizdo konferencijų ir telekonferencijų įrangos parinkimo ir naudojimo, garso įrašų darymo užtikrinimo pagal teisingumo ministro nustatytus reikalavimus ir kitus aktualius (tik) teismui posėdžio organizavimo klausimus.

Apibendrinant Teisėjų tarybos komitetų narių nuomones, absoliuti dauguma pateikusių nuomonę narių (9 iš 10) pritarė TM Aprašo ir kitų susijusių poįstatyminių teisės aktų pakeitimų inicijavimui, numatant teismo teisę inicijuoti ir organizuoti teismo posėdį, kuriame proceso dalyviai būtų kviečiami dalyvauti naudojant **vaizdo ar telekonferencijų įrangą, net ir nesant bylos dalyvio prašymo (sutikimo)**; numatant asmens tapatybės nustatymo, priesaikos (pasižadėjimo) davimo ir pasirašymo ir perdavimo į bylą, proceso dalyvių teikiamų dokumentų perdavimo į bylą procedūras, atsižvelgiant į telekonferencijų įrangos specifiką.

Tačiau išsiskyrė komiteto narių nuomonės dėl teisinio reguliavimo keitimo apimties: 5 nariai pasisakė už tai, kad tokiais atvejais teismas vaizdo ar telekonferencijų posėdžius galėtų inicijuoti tik kuomet visi byloje dalyvaujantys asmenys yra EPP vartotojai arba atstovaujami advokatų, likusieji 5 komiteto nariai pritarė siūlymui įtvirtinti teismo diskrecijos teisę spręsti dėl tokių posėdžių organizavimo, nepriklausomai nuo to, ar visi bylos dalyviai yra EPP vartotojai ar atstovaujami advokatų (advokatų padėjėjų). Administracijos nuomone, atsižvelgiant į COVID-19 pandemijos kontekstą bei karantino režimą, teismui turėtų būti sudarytos kuo platesnės galimybės dėl nuotolinio teismo posėdžio organizavimo būdų parinkimo, todėl siūlytų neapsiriboti tik tais atvejais, kuomet visi asmenys yra EPP vartotojai ar atstovaujami advokatų. Įvertinus tai, kad teismo procesui vadovauja teisėjas (teismas), siūlytina palikti teismui (bylą nagrinėjančiam teisėjui) diskrecijos teisę spręsti dėl konkrečios įrangos parinkimo ir darbo su ja proceso organizavimo nagrinėjant bylą nuotoliniu būdu, nepriklausomai nuo to, ar visi bylos dalyviai yra EPP vartotojai ar atstovaujami advokatų (advokatų padėjėjų).

Taip pat du iš nuomonę pateikusių komitetų narių išreiškė nepritarimą būtent **telekonferencijos įrangos** naudojimui teismo procese. Jų nuomone, kompiuteriuose įdiegti vaizdo ir konferencijų įrankiai („Skype for Business“ ar „Zoom“) yra pažangesnės technologijos, lyginant su tik garsą perduodančia įranga (telefonais), todėl turėtų būti teikiamas prioritetas būtent įrangai su vaizdo perdavimo funkcija. Administracija, pritardama siekiui naudoti teismuose kuo pažangesnes technologijas, atkreipia dėmesį, jog regioniniuose teismuose susiduriama su nešiojamų kompiuterių, vaizdo kamerų trūkumo problemomis, todėl konferencijos telefonu tokiems teismams galėtų būti prieinama alternatyvi priemonė.

Svarstant dėl byloje dalyvaujančio asmens tapatybės nustatymo būdų, absoliuti dauguma komitetų narių pažymėjo, jog būtina prieš teismo posėdį parodyti asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą. Prisijungimo prie telekonferencinio pokalbio kodo (slaptažodžio) suvedimas bei asmens prisistatymas balsu prieš pasisakant teismo posėdžio eigoje nelaikytinas pakankamu asmens tapatybės identifikavimu. Taigi, šiuo aspektu, komitetų narių nuomone, telekonferencijų įranga nesudaro pakankamų galimybių teismui įsitikinti asmens tapatybe. Kaip papildomas saugiklis, vieno komiteto nario siūlymu, būtų tikslinga numatyti asmens baudžiamąją ar/ir administracinę atsakomybę už melagingos informacijos pateikimą apie savo asmenybę. Tokia atsakomybė turėtų būti išaiškinta prieš asmeniui prisistatant.

Administracijos vertinimu, asmens tapatybės dokumento *parodymas* galimas tik su vaizdo perdavimo įranga, todėl telekonferenciniam posėdžiui toks reikalavimas nepritaikomas. Tačiau, kaip papildomas asmens identifikavimo būdas, galėtų būti numatytas reikalavimas asmeniui, prisijungus prie telekonferencijos suteiktu slaptažodžiu, padiktuoti teismui savo asmens kodą, advokato identifikacinį numerį. Teismas šiuos duomenis galėtų patikrinti pagal asmens tapatybės dokumentą, advokato pažymėjimą (kopiją), pateiktą į bylą iki teismo posėdžio. Administracija, atsižvelgdama į tai, jog *telekonferencijų* galimybė numatyta proceso įstatymuose (CPK 175² straipsnis, ABTĮ 13 straipsnis) ir teismas turi turėti diskrecijos teisę spręsti dėl bylos nagrinėjimo šiuo konkrečiu būdu, siūlytų pritarti, jog prisijungimo kodo (slaptažodžio) suvedimas, prisistatymas balsu, asmens kodo (identifikacinio kodo) padiktavimas, kartu su atsakomybės už melagingos informacijos pateikimą nustatymu, yra pakankamos asmens identifikavimo priemonės telekonferencinių posėdžių atveju. Įtvirtinus nurodytus identifikavimo būdus TM Apraše, būtų aiškiau reglamentuota asmens tapatybės identifikavimo procedūra, lyginant su šiuo metu galiojančiu TM Apraše nustatytu teisiniu reguliavimu, tačiau neapribotų teismo teisės, įvertinus bylos aplinkybes, pasirinkti bylą nagrinėti naudojant įrangą, turinčią ir vaizdo perdavimą.

Dėl dokumentų į bylą pateikimo būdo, jei byloje dalyvaujantis asmuo nėra EPP vartotojas arba atstovaujamas advokatų (4 klausimas), dauguma komitetų narių (7 iš 10) pritarė, jog tokiais atvejais dokumentus teismui asmuo turėtų pateikti iki posėdžio. Dokumentai turėtų būti teikiami įprastine proceso įstatymų nustatyta tvarka arba, siekiant įtvirtinti kitokius terminus, nei yra šiuo metu nustatyti proceso įstatymuose (pvz., ne vėliau 3 darbo dienos iki posėdžio), tai turėtų būti atliekama keičiant ir proceso įstatymus.

Dėl poreikio patikslinti teisingumo ministro nustatytus reikalavimus garso įrašams, daromiems vaizdo ir garso konferencijų įrangai (3 klausimas), komitetų nariai pritarė vieningai.

Taip pat didžioji dauguma komitetų narių pritarė, jog, siekiant užtikrinti garso įrašų, laikinai saugomų telefono ryšio paslaugų tiekėjo serveriuose, konfidencialumą, konfidencialumo sutarčių sudarymas su tiekėju laikytina pakankama teisine priemone, užtikrinančia įrašų apsaugą nuo neteisėto disponavimo (7 klausimas).

Komitetų nariai taip pat pritarė Teisėjų tarybos 2014 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 13P-156-(7.1.2) patvirtinto Vaizdo konferencijų įrangos naudojimo teismo proceso metu tvarkos aprašo pakeitimams, jame numatant detalesnes taisykles dėl vaizdo konferencijų ir telekonferencijų įrangos parinkimo ir naudojimo, garso įrašų darymo užtikrinimo pagal teisingumo ministro nustatytus reikalavimus ir kitus aktualius (tik) teismui posėdžio organizavimo klausimus.

Dėl teismo proceso viešumo

Teisėjų tarybos komitetuose taip pat buvo svarstomas teismo proceso viešumo užtikrinimo klausimas. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 117 straipsnyje įtvirtintas bylų nagrinėjimo teismuose viešumo principas, kurį realizuoja Teismų įstatymo 7 straipsnis („Teismuose bylos nagrinėjamos viešai, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus“) bei atitinkamos proceso įstatymų normos. Taigi, nuotolinis bylų nagrinėjimas negali būti priešastimi tiesioginiams ar netiesioginiams viešumo ribojimams. **Bylų nagrinėjimas turi būti organizuojamas taip, kad būtų užtikrinama teisė visuomenei stebėti (išimtiniais atvejais – tik klausyti) teismo posėdžius, tačiau naudojimasis šia teise neturi trukdyti sklandžiam teismo darbui.**

Įvertinus šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą dėl teismo proceso viešumo principo, teismo turimą informacinių technologijų infrastruktūrą bei užsienio šalių taikomą praktiką, viešumo principo realizavimas nagrinėjant bylas nuotoliniu būdu galėtų būti realizuojamas keliais būdais:

1. **Retransliuojant teismo posėdžio vaizdą ir garsą į visuomenei atvirą teismo posėdžio salę ar kitą teismo pastatę esančią patalpą.** Nesant galimybės retransliuoti vaizdo, turėtų būti užtikrinamas bent garso perdavimas.

2. **Suteikiant žiniasklaidos atstovams ir kitiems to pageidaujantiems asmenims leidimus prisijungti prie vaizdo konferencijos ar telekonferencijos.** Administracijos vertinimu, šis būdas, atsižvelgiant į kibernetinio saugumo pažeidimų rizikas, neatitiktų Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos, Nacionalinio kibernetinio saugumo centro teikiamų rekomendacijų, bei galimai trikdytų teismo posėdžio eigą, nes bylą nagrinėjančiam teisėjui (kolegijai) gali būti sudėtinga užtikrinti tvarką posėdžio metu dėl žiūrovų sakomų arba rašomų replikų, pastabų, pašalinių triukšmų ir kt. Tam būtų reikalingas ir pokalbio administratoriaus (teismo personalo darbuotojo) dalyvavimas, organizuojant teismo posėdį ir padedant teismui užtikrinti posėdžio tvarką. Atsižvelgiant į tai, Administracija šio būdo taikyti nerekomenduočiau.

3. **Tiesioginis teismo posėdžio transliavimas internetu** (pvz., „Youtube“). Administracijos vertinimu, tokiu būdu teismo proceso viešumo principas būtų realizuojamas per plačiai ir neatitiktų teisinio reguliavimo reikalavimų, todėl šis būdas taip pat nerekomenduotinas taikyti.

Pažymėtina, kad **1 punkte nurodytas būdas** galėtų būti pilnai realizuojamas tuo atveju, kai yra nedraudžiamas asmenų patekimas į teismo pastatą. Tačiau ir šiuo atveju, atsižvelgiant į teismo turimą posėdžių salių kiekį, plotus, jų užimtumą, tikslinga iš anksto prognozuoti ir reguliuoti asmenų, pageidaujančių stebėti/klausyti teismo posėdį/posėdžius, srautus. Ypač tai aktualu nagrinėjant rezonansines, visuomenės susidomėjimą keliančias bylas. Atsižvelgiant į tai, siūlytina rekomenduoti teismams vykdyti išankstinę žiniasklaidos ir kitų visuomenės atstovų registraciją, pvz., paskelbiant informaciją apie registravimosi tvarką teismo interneto puslapyje. Administracija, siekiant padėti teismams sklandžiau organizuoti teismo procesą, šiuo tikslu parengė teismų atstovams spaudai rekomendacijas, kuriose siūlomos šios priemonės, susijusios su viešumo principo užtikrinimu:

- vykdyti išankstinę žurnalistų registraciją el. paštu;
- informuoti žurnalistus, jog dėl riboto teismo posėdžio salės ploto gali dalyvauti po vieną atstovą iš konkrečios visuomenės informavimo priemonės;

- iš žurnalistų gauti prašymai apie jų ketinimus dalyvauti teismo posėdžiuose turėtų būti vertinami užtikrinant pakankamo ploto teismo posėdžio sales. Jeigu galimybių organizuoti teismo posėdį visus pageidaujančius stebėti teismo posėdį žiniasklaidos atstovus talpinančioje teismo posėdžio salėje nėra, rekomenduojama sudaryti sąlygas žurnalistams teismo procesą stebėti/klausyti nuotoliniu būdu. Tam siūloma naudoti teismuose turimas patalpas (pavyzdžiui, kitą teismo posėdžių salę, susipažinimo su bylomis kambarį, vestibulį). Perkelti žurnalistų darbą į tokias patalpas, būtina užtikrinti vaizdo ir garso transliacijas.

- sudaryti sąlygas ir leisti prieš teismo posėdžius filmuoti ir fotografuoti proceso dalyvius (pvz., į teismo posėdžio salę bent trumpam įleisti vaizdo operatorius ir fotografus).

Garso retransliacijai iš teismo posėdžio salės, kurioje vyksta bylos nagrinėjimas, į kitą teismo patalpą, Administracija siūlytą naudoti:

1) teismų garso įrašymo įrangą „Femida“, kuri yra visose ar beveik visose teismo salėse. Femidos įrangos pritaikymas retransliavimui nepareikalaus didelių teismo išlaidų. Kitoje patalpoje, kuri bus pritaikyta žurnalistams ar visuomenei, reikės pastatyti kompiuterį ir garso kolonėles.

2) teismo turimas vaizdo ir garso konferencijų programas (pvz., „Microsoft Teams“ ar „Zoom“). Retransliavimui skirtose teismo patalpoje turėtų būti kompiuteris ir garsiakalbiai, o posėdžių salėje – papildomi mikrofonai, kad kalbančius salėje girdėtų klausantys kitoje patalpoje.

Papildomai pažymėtina, kad šiuo metu Lietuvos Respublikos Seime yra svarstomi BPK pakeitimai, kuriais siekiama įtvirtinti, jog bylų nagrinėjimas ir proceso dalyvių dalyvavimas teismo posėdžiuose gali būti užtikrinami naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas (per vaizdo konferencijas, telekonferencijas ir kitaip). Priėmus sprendimus, artimiausiu metu ketinama kreiptis į Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją dėl būtinų teisės aktų pakeitimų inicijavimo, taip pat planuojama parengti ir detalesnes rekomendacijas teismams dėl teismo posėdžių organizavimo nuotoliniu būdu (pavyzdžiui, teisėjo (-jų), teismo posėdžių sekretoriaus, prokuroro, advokato (-tų), proceso šalių (įtariamųjų, kaltinamųjų, nukentėjusiųjų, ieškovų, atsakovų ir kt.) fizinės buvimo vietos organizuojant posėdį nuotoliniu būdu (teismo, kitų institucijų patalpos, gyvenamoji vieta ir pan.) ir nustatytų regalių naudojimo, atributų dėvėjimo (mantijos, herbas, vėliava ir kt.); proceso dalyvių asmens tapatybės identifikavimo tvarkos ir priesaikų/pasižadėjimų pateikimo į bylą ir kt.).

Apibendrinant aukščiau išdėstytą informaciją bei klausimų svarstymo Teisėjų tarybos komitetuose rezultatus, siūlytina:

1. Inicijuoti teisingumo ministro 2012 m. gruodžio 7 d. įsakymu Nr. 1R-309 patvirtinto Vaizdo konferencijų ir telekonferencijų technologijų naudojimo nagrinėjant civilines ir administracines bylas tvarkos aprašo ir kitų susijusių poįstatyminių teisės aktų pakeitimus, numatant juose:

1.1. teismo teisę inicijuoti ir organizuoti teismo posėdį, kuriame proceso dalyviai būtų kviečiami dalyvauti naudojant vaizdo ar telekonferencijų įrangą, net ir nesant bylos dalyvio prašymo (sutikimo);

1.2. teismo diskrecijos teisę spręsti dėl teismo posėdžių organizavimo nuotoliniu būdu naudojant vaizdo konferencijų, telekonferencijų ir kitą įrangą, nepriklausomai nuo to, ar visi bylos dalyviai yra EPP vartotojai ar atstovaujami advokatų (advokatų padėjėjų);

1.3. asmens tapatybės nustatymo per telekonferenciją būdus (jų visumą): prisijungimo prie telekonferencijos kodo (slaptažodžio) suvedimas, prisijungusio asmens prisistatymas balsu, asmens kodo (advokato identifikacinio kodo) nurodymas balsu, asmens įspėjimas apie atsakomybę už melagingos informacijos apie asmens tapatybę pateikimą (priėmus tam reikalingus įstatymų, numatančių teisinę atsakomybę, pakeitimus);

1.4. reikalavimą bylos dalyviui pasirašytus priesaikos (pasižadėjimo) tekstus, kitus dokumentus pateikti teismui iš anksto, iki telekonferencinio teismo posėdžio, proceso įstatymų nustatyta tvarka.

2. Spręsti dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso ir /ar Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso pakeitimo inicijavimo, numatant baudžiamąją ir/ar administracinę atsakomybę už melagingos informacijos apie asmens tapatybę pateikimą teismui.

3. Inicijuoti teisingumo ministro 2012 m. gruodžio 11 d. įsakymu Nr. 1R-314 patvirtinto Teismo posėdžių garso įrašų, daromų teismo posėdžio eigai fiksuoti, reikalavimų aprašo ir Teisėjų tarybos 2014 m. vasario 14 d. nutarimu Nr. 13P-22-(7.1.2) patvirtinto Teismo posėdžių garso įrašų darymo tvarkos aprašo pakeitimus, patikslinant techninius reikalavimus ir tvarką garso įrašams, daromiems vaizdo ir garso konferencijų įranga.

4. Inicijuoti Teisėjų tarybos 2014 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 13P-156-(7.1.2) patvirtinto Vaizdo konferencijų įrangos naudojimo teismo proceso metu tvarkos aprašo pakeitimus, numatant detalesnes taisykles dėl vaizdo konferencijų ir telekonferencijų įrangos parinkimo ir naudojimo, garso įrašų darymo užtikrinimo pagal teisingumo ministro nustatytus reikalavimus ir kitus aktualius (tik) teismui posėdžio organizavimo klausimus.

5. Rengiant teisinio reguliavimo pakeitimus, aktyviai bendradarbiauti su tarpinstituciniais partneriais, pvz., Lietuvos advokatūra, prokuratūra.

6. Teisėjų tarybos raštu informuoti Lietuvos teismus apie planuojamus teisinio reguliavimo pakeitimus ir pateikti rekomendacijas dėl teismo posėdžių organizavimo vaizdo ir telekonferencijų technologijų įranga organizavimo iki bus priimti teisės aktų pakeitimai.

TEISĖJŲ TARYBA

Protokolinis nutarimas

2020 m. gegužės d. Nr.

Vilnius

Teisėjų taryba, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 120 straipsnio 27 punktu, **n u t a r i a**:

1. Pritarti Telekonferencijų technologijų naudojimo nagrinėjant civilines ir administracines bylas galimybių analizėje, pateiktoje Nacionalinės teismų administracijos 2020 m. gegužės 26 d. raštu, pateiktiems siūlymams.

2. Pavesti Nacionalinei teismų administracijai organizuoti 1 punkte nurodytų siūlymų įgyvendinimą.

Pirmininkas